

Dobre praktyki w szkolnictwie zawodowym w oparciu o istniejące i przygotowywane zmiany w procesach dydaktycznych nauki zawodu

Stanisław Linert

Wstęp

Szkolnictwo zawodowe w powojennej odbudowie specjalistycznej kadry odegrało priorytetową rolę. Kraj po II wojnie światowej rozpoczął odbudowę od uruchamiania placówek kształcących fachowców w różnych zawodach. Tworzone nowe szkoły i warsztaty przyszkolne wyposażane w coraz lepszy park maszynowy i technologiczny stały się kuźnią w przenośni i praktyce nowych kadr. Niezwykle dynamiczna odbudowa kadry zawodowej z przeznaczanie coraz większych funduszy pozwoliły coraz lepiej kształcić na poziomie średniego personelu technicznego i inżynierów. Warsztaty przyszkolne i przyzakładowe praktycznej nauki zawodu stały się gwarancją rozwoju gospodarczego i cywilizacyjnego.

Szkolnictwo zawodowe stanęło na wysokości zadania dostarczając Państwu Polskiemu coraz bardziej wyspecjalizowanych fachowców. Upadek ustroju socjalistycznego obnażył zacofanie nie tylko gospodarcze lecz co gorsze technologiczne, ukazując przestarzałe i niewydolne struktury kształcenia kadr oraz zacofanie w rozwoju myśli technologicznej stanowiącej o wielkości i jakości postępu technologicznego. Zmiany ustrojowe wprowadzone po 1989 r. związane były nieodłącznie z wprowadzeniem zasad wolnego rynku. Wprowadzenie nie znanych ówczesnym podmiotom gospodarczym zasady funkcjonowania wolnego spowodowało jeszcze większą zapaść gospodarczą i ekonomiczną. Błędy popełniane podczas restrukturyzacji i przekształceniach własnościowych opartych w znacznej części na grabieżczych zasadach funkcjonowania struktur ekonomicznych przemysłu doprowadziły do spotęgowania stagnacji gospodarczej.

Tworzące się mozolnie struktury przemysłu opartego na zasadach wolno rynkowych nie miały żadnych szans w zderzeniu z dobrze zorganizowaną potęgą gospodarczo – ekonomiczną państw zachodnich w tym Unii Europejskiej.

W wyniku przekształceń na fali entuzjazmu nie zdając sobie sprawy z realiów gospodarczych marzono i mówiono o budowaniu „drugiej Japonii”. Realia funkcjonujące i stan rzeczywisty gospodarki krajowej zakończyły marzenia o gospodarczej potędze – szybkim powstaniu drugiej Japonii.

Na niestabilnym rynku pracy straciło na aktualności hasło, jedno życie – jeden zawód. Natomiast przed szkolnictwem zawodowym niewydolnym z przestarzałymi technologiami i

kadrami nie szkolonymi w nowych technologiach latami, zostały postawione nowe zadania i nowe wyzwania. Podejmując odważne próby zreformowania skostniałego systemu szkolnictwa w Polsce. Mało skuteczny model uczenia wiedzy encyklopedycznej, próbuje się zastąpić wdrożeniem nauczania kreatywnego myślenia, z umiejętnościami twórczego działania. W wyniku globalnego kryzysu gospodarczego i wszechobecnej integracji tak ukierunkowana edukacja i nauka nie potrafiły i nie były w stanie stworzyć stworzyć potencjału intelektualnego zdolnego do spotęgowania aktywności gospodarczej.

Reforma szkolnictwa wprowadzana już od roku 2000 – 2002 niosła i niesie z sobą wiele kontrowersyjnych rozwiązań. Najwięcej dotyczy szkolnictwa zawodowego. Pierwotny model reformy edukacyjnej zakładał zwiększenie udziału kształcenia ogólnego do 80% i ograniczenie kształcenia zawodowego do 20% kształcenia ponadgimnazjalnego oraz wzrost współczynnika skolaryzacji szkolnictwa wyższego do 65% w 2010 roku. Należy zaznaczyć, że reforma zakładała, kolejny niezbyt praktyczne i nie przemyślane do końca przesunięcie kształcenia zawodowego na poziom pomaturalny (szkoły policealne, szkoły wyższe).

Funkcją podstawową opartą na nowoczesnych standardach edukacyjnych musi być zapewnienie odpowiedniego poziomu i jakości kształcenia zgodnie z oczekiwaniami społecznymi. Słowo "standard" musi oznaczać normę, wzorzec, miarę, w szerszym ujęciu - wzór, model odpowiadający ustalonym cechom jakości.

W odniesieniu do kształcenia zawodowego "standardy kwalifikacyjne" muszą być rozumiane i akceptowalne przez przedstawicieli edukacji i dziedzin gospodarki jako normy wymagań, z opisanym zbiorem niezbędnych umiejętności, wiadomości oraz postaw do wykonania danego zadania. Z określeniem konkretnych warunków i metod ocen oraz przydatności zawodowej kandydatów. Standardy kwalifikacyjne nie mając jednoznacznie trwałego charakteru muszą być weryfikowane ze zmianą czynników technologicznych, ekonomicznych i społecznych.

Obecnie nauczyciele skupiają się głównie na frekwencji uczniów na zajęciach i realizacji minimum programowego.

Proces organizacyjnego uczenia się musi być procesem uchwycenia, organizowania wiedzy, rozpowszechniania i skoordynowanego wykorzystania. Musi bezwzględnie charakteryzować się udziałem informacji prowadzących do zmian zasobów wiedzy mogących powodować zmiany zachowań z tworzeniem zdolności adaptacyjnych i organizacyjnych. Jeżeli w placówce szkolącej brak będzie odpowiednio przygotowanej kadry do tak zorganizowanego

procesu organizowania nauki, przy brakach techniczno – technologicznych nie będzie można mówić o nowoczesnych zasadach i metodach uczenia w społeczeństwie opartym na wiedzy.

Zadania nauczycieli " szkoły przyszłości"

Nowoczesna jednostka dydaktyczna do jakiej aspiruje Centrum Doskonalenia i Edukacji z funkcjonującym w jej strukturach Centrum Kształcenia Praktycznego musi w zmieniać dotychczas funkcjonujące metody, organizację i warunki kształcenia.

Poprzez systematyczną pracę i stawianie kolejnych wyzwań doprowadzić do podstawowego zadania jakim jest, samodzielne przyswajanie wiedzy operatywnej przez uczniów z umiejętnością wykorzystania jej przy zdobywaniu nowych wiadomości i umiejętności, jak i rozwiązywaniu problemów wykraczających poza ramy szkolnej konwencji.

1. W celu zbudowania takiego systemu edukacyjnego niezbędnym jest stworzenie pracowni opartych o najnowsze zdobycze techniki w połączeniu z zapotrzebowaniem lokalnego i ponadlokalnego rynku pracy.
2. Systematyczne doksztalcanie pracującej kadry dydaktycznej z pozyskiwaniem kadry inżynierskiej pracującej w sektorze produkcyjnym.
3. Szkolenie praktyczne oparte o bezpośrednią współpracę z lokalnymi zakładami pracy. Pracownie zapoznają uczniów z podstawowymi zasadami pracy i zachowania się w obiektach produkcyjnych, ćwicząc na makietach szkoleniowych, następnie następuje doskonalenie poprzez konkretne wykonywanie zadań produkcyjnych.

Zbudowanie jednostki dydaktycznej pracującej o taki model edukacyjny wymaga reorientacji i podniesienia kwalifikacji nauczycielskich. Kwalifikacji dotyczących treści i zakresu wiedzy nauczanego, z odniesieniem dostosowania do sposobu, organizacji i środków nauczania.

W tak zorganizowanym CKP nauczyciel musi być wzorem do naśladowania przez uczniów(przejąć i pełnić rolę mistrza w zawodzie). Ponadto musi być doradcą, inspiratorem poczynań poznawczych i społecznych, w razie potrzeby sędzią i zdecydowanym wykonawcą działań dyscyplinujących młodzież. Jednostka oparta o takie zasady pracy może i musi odpowiadać na pytania o kierunki życia i sposoby kształcenia, natomiast proces wychowania musi się opierać o samookreślenie, indywidualizację zabiegów wychowawczych, uspołecznianie oraz rzeczywiste powiązanie z życiem.

Nauczyciele zawodu w celu odrobienia zaległości muszą dążyć do uzupełnienia wiedzy poprzez:

- aktualizowanie wiedzy oraz umiejętności pedagogicznych,
- rozległą wiedzę merytoryczną i ogólnopedagogiczną, zaangażowanie w pracy z młodzieżą,

- upór w pokonywaniu różnych przeszkód i trudności, realizm w zamysłach i działaniu.

Nauczyciel nauki zawodu nie może kierować się utartymi schematami i prawidłowościami dotyczącymi zachowań, unika spięć pojawiających się w kontaktach z uczniami. Większość konfliktów ma podłoże w niewłaściwej komunikacji, i niewłaściwie pojmowanych rolach, zakresach obowiązków i kompetencji. Konfliktów nie da się wyeliminować, gdy zaistnieją, powinien wychwycić ich specyfikę i znaleźć z grupą właściwy sposób ich rozwiązania.

Realizację procesu kształcenia zawodowego zakończonego powodzeniem uwarunkuje współpraca nauczyciela postrzeganego jak mistrza w zawodzie, relacje muszą być kształtowane i oparte na wzajemnym zrozumieniu i poszanowaniu.

Kluczem do sukcesu jest upór i konsekwencja w realizacji zadań, z wyrobieniem wśród uczniów poczucia sensu działania, postawione zadanie ma być aspektem motywacyjnym i obiektem koncentracji wysiłków, wówczas nauka staje się możliwa i efektywna.

Wychowankowie muszą postrzegać nauczyciela jako organizatora procesu kształcenia, doradcę i przewodnika uwzględniającego ich indywidualne predyspozycje. W dynamicznie zmieniających się warunkach zawodowych i gospodarczych sam musi modyfikować swoją działalność ucząc się zachowań innowacyjnych z rozwiązywaniem problemów. Nauczyciel zawodu to informator i motywator tworzący z wychowanków zespół realizujący strategię programową wykorzystującą własne kreatywności. Nauczyciel ocenia osiągnięcia uczniów, korzystając w dużej mierze z oceny dokonywanej przez nich samych. Kluczowym czynnikiem jest satysfakcja z nauki, którą nauczyciel zawodu powinien starać się zaszczepić wśród uczniów.

Nauczyciel i uczniowie twórcy i uczestnicy procesu kształcenia.

Nauczyciel stymulując wszechstronny rozwój uczniów i wspiera ich w trudnym procesie przygotowywania się do pracy w zawodzie. Wychowankowie w przyszłości staną się pracownikami, którzy swoimi kompetencjami i jakością wykonywanego zawodu będą świadczyć czynnie i biernie o prestiżu jednostki dydaktycznej, którą ukończyli, stąd odpowiedzialność nauczyciela nauki zawodu ma szczególny charakter i prestiż.

Szczególny charakter roli nauczyciela zawodu

Proces przygotowania ucznia do wykonywania w przyszłości zawodu wymaga od nauczyciela i ucznia nie tylko dobrej organizacji procesów kształcenia teoretycznego i praktycznego, lecz również nabycia umiejętności komunikowania się. Rzymski pedagog Kwintylijan mawiał:

...” słowo nauczyciela jest jak słońce wszystkim ludziom udziela zawsze tyle samo światła i ciepła, tylko czy wszyscy wykorzystują w pełni to światło i ciepło”.

Podobnie uczniowie w różny sposób przyjmują wiedzę przekazywaną przez nauczyciela. Nie można oddzielić procesów nauczania od wychowania gdyż nie przybiera ono formalnych ram. To My wychowujemy i kształtujemy pokolenia ludzi młodych własną postawą wobec prezentowanych wartości. Wychowujemy nawet wtedy gdy nie zdajemy sobie z tego sprawy, to postawa nauczyciela nauki zawodu jest bacznie obserwowana i oceniana. Uczniowie potrafią doskonale ocenić nie tylko z jakim fachowcem mają do czynienia ale również jakim jest człowiekiem, jakie ma słabości i wady. Widzą i oceniają nasz stosunek do powierzonych i wykonywanych obowiązków i prezentowanych wartości w tym wartości moralnych.

Ważniejsze kierunki zmian - propozycje

Przyszłość kształcenia zawodowego musi znaleźć się w zakresie zmian strukturalnych i mentalnych. Wprowadzanie zmiany strukturalnych poprzez publikację aktów prawnych skazane jest na niepowodzenie, przykład zmiany tzw. „ustawowo – rozporządzeniowe” z próbą zmian w latach 2000 – 2002. Wprowadzenie nowej struktury szkolnej miało zaowocować zmianami strategii, i zmianami większości niekorzystnych zjawisk w systemie szkolnym.

Efekt, struktura szkolna na poziomie szkolnictwa ponad gimnazjalnego bez istotnych zmian, zaniedbania w szkolnictwie zawodowym pozostały.

Zmiany strukturalne muszą być pochodną rozwiązań systemowych i merytorycznych wewnątrz edukacji, aby mogły funkcjonować potrzeba jest długofalowych działań w zakresie polityki oświatowej na poziomie Państwa i samorządów.

Kadencyjność władz nie sprzyja rozwiązaniom w obszarze edukacji zawodowej, w sytuacji nikłego zapotrzebowania na pracę. Najważniejszym zadaniem jest zmiana stereotypów myślenia i mentalności decydentów o wprowadzaniu zmian, dotyczy tych, którzy zmiany realizują i tych którzy procesom zostają poddawani stanowiąc „swoisty produkt edukacji”. Przemysłane i dobrze przygotowane zmiany stymulują rozwój edukacji zawodowej wpływając na rozwój technologii i gospodarki. Aby takie procesy zaistniały niezbędnym jest:

1. Zmiana postrzegania i myślenia polityków w sferze społeczno-gospodarczej poprzez sprecyzowanie polityki gospodarczej Państwa z określeniem priorytetów rozwoju.
2. Zmiany sposobu myślenia z przeciwdziałaniu bezrobociu, na myślenie o wzroście zatrudnienia z uwzględnieniem:
 - a. stan gospodarki, tworzenie narzędzi stymulujących rozwój,
 - b. edukacja – definitywne odejście od ilości i przejście na jakość kształcenia
3. Przejście ze sposobu myślenia z odejściem od kategorii ilościowych do szeroko

rozumianych kategorii jakościowych u polityków i organizatorów edukacji.

4. Zmiana postrzegania placówek prowadzących kształcenie zawodowe z dostarczycieli „papierów” na „kuźnie” wiedzy i umiejętności.
5. Zmiany sposobu myślenia u kadry szkolącej i uczestników procesów edukacyjno - szkoleniowych.
6. Zmiana postaw zaplecza ekspercko-naukowego poprzez konsekwentne proponowanie i wdrażanie nowoczesnych i realistycznych rozwiązań programowych niezależnie od źródeł finansowania sporządzanych opracowań i ekspertyz.

Pedagogika pracy i relacje między edukacją a rynkiem pracy oraz jakość edukacji zawodowej muszą cieszyć się zainteresowaniem ludzi młodych i uwzględniać głębokość zmian społeczno – gospodarczych ostatnich lat.

Nowe wyzwania edukacyjne pod kierunkiem pracowników i pracodawców

Tempo przemian ekonomiczno - technologicznych uwypukla nieprzystosowanie systemu szkolnictwa zawodowego do wymagań rynku pracy. Przekształcenia gospodarcze narzucają nowe wymagania stawiane przez pracodawców, dotyczące jakości pracy, kompetencji wymaganych od pracowników oraz dążenia firm do podnoszenia konkurencyjności na rynku. Strategie przedsiębiorstw skutkujące innowacjami technologicznymi, wdrażaniem form innowacyjnych organizacji pracy, trybu funkcjonowania przedsiębiorstw, mentalności i aspiracji pracowników. Wszystkie te poczynania mają na celu poprawę konkurencyjności przedsiębiorstwa, elastyczności i kreatywności pracowników oraz umiejętności pracy w zespołach ludzkich. Wymogi oznaczają zmianę gospodarowania zasobami ludzkimi z odejściem od aspektów ilościowych i przejściem do jakościowych akceptowaniem kompetencji zawodowych uzyskanych w systemie szkolnym i indywidualnym kształceniu.

Nowe wyzwania przed systemem edukacji zawodowej

Nowoczesny system edukacji zawodowej musi nie tylko monitorować lecz głównie koordynować politykę kształcenia i doskonalenia kadr uwzględniając mobilność, zapotrzebowania dynamicznego rynku pracy. Cel ten staje się jednym z istotnych zadań nowoczesnego systemu kształcenia zawodowego w obliczu innowacyjnej gospodarki. Wytyczne resortów edukacji pracy i Unii Europejskiej, wskazują na potrzebę powiązania szkolnictwa zawodowego z rynkiem pracy.

To nie resort oświaty lecz pracodawcy powinni mieć największy wpływ na model systemu edukacji zawodowej, jego cele, treści i formy. Organizację edukacji szkolnej i pozaszkolnej. Pracodawcy potrzebują na rynku pracy coraz bardziej kompetentnych pracowników o

standardach odpowiadających nowoczesnym stanowiskom pracy. Jednak do chwili obecnej nie czynią starań, by mieć większy wpływ na treści i jakość kształcenia zawodowego, stąd nadal obserwujemy brak skutecznych mechanizmów umożliwiających zbliżenie i współpracę sfery edukacji i gospodarki.

Czynniki przemian

Nie od dzisiaj znanym jest wielce mówiące powiedzenie powszechnie cytowane i stosowane w krajach rozwiniętych gospodarczo: *...” Nie ma i nie będzie rozwoju nauki i nie ma i nie będzie rozwoju i postępu gospodarki bez ścisłej współpracy nauki i przemysłu”...*

Współczesne społeczeństwo ujawniło trzy wielkie czynniki przemian:

- a. rozwój społeczeństwa informacyjnego,
- b. rozwój cywilizacji naukowej i technicznej,
- c. globalizacja gospodarki.

Pochodne zmian muszą stanowić i wymuszać zmiany i tendencje zatrudniania absolwentów szkół zawodowych, w powiązaniu z rozwojem sektora usług, przetwarzania informacji, obniżaniem zatrudnienia w rolnictwie i produkcji przemysłowej. Stanowią czynniki rzutujące na tendencje rozwojowe przedsiębiorstw wskazując potrzeby zmian celów i treści kształcenia zawodowego. Uwypuklają i wskazują zmiany sposobów przekazywania wiedzy przez jednostki zajmujące się kształceniem zawodowym.

Aby sprostać rozwojowi kwalifikacji, Komisja Europejska w opublikowanej Białej Księdze proponuje poszukiwanie alternatywnych dróg kształcenia dostosowanych do perspektyw pracy i zatrudnienia ze szczególnym naciskiem obejmującym problematykę:

- a. zniesienia opozycji między kształceniem ogólnym i zawodowym,
- b. rozwijania umiejętności kluczowych,
- c. rozwijanie współpracy szkoła - przedsiębiorstwo na zasadzie obopólnych korzyści,
- d. ograniczanie liczby porażek szkolnych, ze zwiększeniem elastyczności kształcenia,
- e. zapewnienie jakości kształcenia poprzez rozwijanie aktywnych metod nauczania,
- f. stworzenie warunków do kształcenia w ciągu całego życia,
- g. polepszenie kondycji finansowej instytucji oświatowych.

Ważnym i istotnym w systemie ogniwem jest funkcjonowanie instytucji pozarządowych zainteresowanych pracą na rzecz edukacji i przedsiębiorstw.

Warunkiem do odniesienia w przyszłości sukcesu może i musi być wykorzystanie potencjału edukacyjnego województwa, z potencjałem naukowym wyższych uczelni.

Integracja działań tych podmiotów i życia lokalnego skupionego wokół celów, będzie świadczyć o wyjątkowej roli, jaką pełni oświata w życiu regionu, kreując ją jako dobro wspólne, musimy uznać, że dowodem jej uspołecznienia jest jej decentralizacja.

Literatura:

1. Podstawą opracowania były publikacje;
 - a. **KLAUS R., PERSPEKTYWY SZKOLNICTWA ZAWODOWEGO, KSZTAŁCENIE INFORMATYKÓW A RYNEK PRACY w lubusko brandenburskim regionie przygranicznym, II KONFERENCJA POLSKO-NIEMIECKA, GORZÓW WLKP., 2005, STR. 131-136, ISBN 83-919790-3-2,**
 - b. **STRATEGIA EDUKACJI WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO NA LATA 2008 – 2013,**
 - c. DWUMIESIĘCZNIK Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu styczeń – luty 2006 – Uczyć lepiej, Skutecznie to znaczy jak? **ISSN 1641-5825**